

fák napjának megtartására is. A szép tanítások között is kiemelkedik az, amely „Az emelő“-ről szól.

A tanítások általában a tanulók életéből, tanulmányi séták, valamint közvetlen megfigyelés és kísérletezés közben szerzett tapasztalatokból indulnak ki, igyekeznek a tanulókkal állandó kapcsolatban maradni és őket a gyakorlati életre nevelni. Azzal is a népiskola célját szolgálják, hogy józan és nemes hazafiasságra nevelnek, fejlesztik a tanulók társadalmi érzékét és nem feledkeznek meg a vallásos érzület ápolásáról sem.

A műnek minden egyes társszerzőjéről el lehet mondani, hogy a nemzeti munkaiskola eszméjének megvalósítására törekszik s ezért különösen tanítóknak ajánlhatjuk a fejtegetésekben és tanításokban való elmélyedést és a rajtuk való elmélkedést.

Egy esetleges újabb kiadásban a mű egységes voltát fokozni lehetne azzal, hogy az összeállítók a tanításokat szerkezetileg egyöntetűvé teszik.

Váradi József.

Einführung in die Philosophie und Pädagogik von August Messer, ordentlichem Professor der Philosophie und Pädagogik in Giessen, 1931. Felix Meiner-Verlag in Leipzig. (Wissen und Forschen, Schriften zur Einführung in die Philosophie, Band 23.) 198 l.

E kis kötet a sokat író szerző *Weltanschauung und Erziehung* címmel régebben megjelent könyvének átdolgozása. A jelenkori filozófia legfőbb fogalmairól és problémáiról tájékoztat és ezekkel kapcsolatban, ahol alkalom van rá, érinti a nevelés kérdéseit is. Egy előszövből és a következő hat szakaszból áll: I. Megismerés. II. Valóság. III. Érték. IV. Szabadság. V. Vallás. VI. Befejező elmélkedés. Filozófia és pedagógia. A pedagógiának mint külön tudománynak a kérdése. — A befejező szakaszt nem tekintve is, mely majdnem egészen a pedagógiai tudomány kérdésének van szentelve, minden szakaszban, kivéve az elsőt, van legalább egy fejezet, mely egyenesen a nevelés valamely kérdésével foglalkozik, de az első, az ismeretelméleti szakaszban is akad pedagógiai vonatkozású részlet, így a *Pszichológia és logika* című fejezetben a logika jelentőségének rövid fejtegetése a didaktika szempontjából.

A II. szakaszban, a metafizikaiban, *A természet- és történettudomány a nevelés számára való jelentőségükben* című fejezet szorosan pedagógiai tartalmú. Azt fejtegeti benne a szerző, hogy akármilyen nagy is a természettudományoknak és még inkább a történettudományoknak jelentősége a műveltség szempontjából, ezek, mivel csak tényekről adnak számot és nem kutatják az értékek érvényességét, nem nyújtanak elég alapot a neveléshez. A nevelőnek az értékproblémákba kell elmélyednie, hogy az ifjúságot vezethesse.

A III. szakaszban, az értékelméletiben, különösen a *Kultúra és nevelés* című fejezet pedagógiai tartalmú. Ebben a fejezetben adja a szerző a nevelés céljának meghatározását is. Szerinte a nevelés célja: a növendéket képessé és hajlandóvá tenni arra, hogy mint önálló tag részt vegyen ama kultúrközösségek feladataiban, melyekhez tartozni fog.

A IV. szakaszban, mely a szabadságról szól, szintén egy külön fejezet (Az erkölcsi szabadságra való nevelés címmel) szorosabban pedagógiai vonatkozású. Nem szabad azt hinni — fejtegeti ebben a szerző —, hogy csak azokat kell szellemi életre nevelni, akik arra vannak hivatva, hogy szellemi munkát végezzenek és a szellemi kultúra területein működjenek. A szellemi személyiség gerince az erkölcsi akarat. Erkölcsös emberré pedig mindenkinek kell lennie, a kézművesnek is. Senki sem dolgozik csak a kezével, nem is csak a fejével. Hogy mely értelemben folyik a munka, azt a szív és az akarat dönti el. Minden gyermeket az igazi, erkölcsileg kötött szabadságra kell nevelni. Hogy ez az igazi szellemi-erkölcsi szabadság miben áll és miképpen értelmezendő, arra nézve sok értékes mondanivalója van a szerzőnek. Jellemző Messer egész gondolkodására a szóban levő fejezet utolsó bekezdése. „A kísérleti pszichológia és a kísérleti pedagógia — mondja ebben — a természettudományi szellem legújabb hajtásai s így nem lehet azon csodálkozni, hogy ezek csak legújabban lettek mintegy divattá a tanítóvilágban. A foglalkozás ezekkel a diszciplínákkal bizonyára a pszichológiai ismereteknek lényeges gyarapodását eredményezheti. De ennek a gyarapodásnak nagyon is magas volna az ára, ha a tanítókat és nevelőket arra csábítaná, hogy az objektíváló természettudományi beállítást, melyet a pszichológiai vizsgálatok követelnek, átvigyük a gyakorlatba. Ez a veszedelem annál inkább kikerülhető, minél erősebb a nevelőben a szeretet az ifjúság iránt és a pedagógiai ösztön. Egyébként az általános korhangulat is ellene szegül a naturalizmus amaz utolsó folyományának. Az ugyanis nem kétséges előttem, hogy a természettudomány és a technika korszaka vége felé jár; felváltja a filozófia korszaka. Döntő erre a változásra nézve az az érzés, hogy a valóságnak minden természettudományi megismerése és technikai tudásunknak minden fokozása nem tette életünk alakítását igazán értelemben gazdagabbá. Így az érték kérdések filozófiai tisztázásának belső szükségévé kell válnia oly korszak részére, mely elvesztette végső célját és vele együtt a helyes utat is.“

Az V. szakaszban, mely a vallást tárgyalja, a negyedik fejezet (*Vallás és nevelés* címmel), és az ötödik (*Vallás és világnézet*): foglalkozik közvetlenül pedagógiai kérdésekkel. Az előbbi fejezetben Messer kellően méltányolja ugyan a vallásnak nagy hatását az erkölcsiségre, de mégis szükségesnek tartja a vallástól független erkölcsi oktatásnak bevezetését is. Az utóbbi fejezetben azt fejtegeti, hogy a különféle világnézeteket, azaz különféle valóságelméleteket valló emberek meggyezhetnek az értékekről és az életről való felfogásukban, és a nevelésre nézve döntő kérdésekre, hogy milyen viszonyba lépjünk a művelődéshez, miképpen adjunk értelmet az életnek és miképpen alakítsuk kultúremberhez méltóvá, a földolgozokban egyetértően felelhetnek olyanok is, kik a valóság értelmezésében különböző utakon haladnak.

A VI. szakasz, a *Befejező elmélkedés*, csak egyetlenegy, *Filozófia és pedagógia, A pedagógiának mint önálló tudománynak kérdése* című fejezetet foglal magában. Ebben újra hangsúlyozza a szerző, hogy bizonyos veszedelmek vannak annak az újabb törekvésnek, mely oda irányul, hogy a pedagógia tisz-

tán technikai diszciplína, objektív jellegű tudomány legyen, mely biológián és fiziológiai pszichológián alapuljon. Hiba volna, ha ilyen specialisztikus, természet-tudományi-pszichológiai módon megalapozott pedagógia volna a nevelők és tanítók egész szellemi felszerelése. Emberek legyenek mindenekelőtt, ne pedig tudós specialisták és technikusok! Minél jobban specializálódik a pedagógia és minél inkább ölt tisztán tudományos-technikai jelleget, annál inkább kell a pedagógusnak szellemileg tágulnia és mélyülnie. Ehhez azonban múlhatatlanul szükséges, hogy a világnézeti kérdésekkel alaposan foglalkozzék, azaz filozofáljon. Csak az lehet valódi nevelővé, akiben igazi szellemi élet ébredt. Hogy ez az isteni adomány ne váljék végzetévé, hanem áldássá legyen számára, ahhoz megköveteltetik mély belátás a szellemnek és a szellem a valóságon belül való jelentőségének lényegébe, s az éppen a filozófiának főfeladata, hogy ilyen belátásra vezessen.

Az előbbiekben röviden számot adtunk Messer könyvének pedagógiai részleteiről. Ebből a rövid számadásból is kitűnik, hogy Messer oly gondolkodó, kinek erős érzéke van a nevelés etikuma iránt és akinek felfogása határozott ellentétben van a tisztán biológiai vagy pszichológiai irányú pedagógia egyoldalúságával. Fejtegetései, ha nem is mindig mélyenjárók, általában figyelemreméltók. Érdekes sajátosságuk, melyet azonban itt nem mutathattunk be, hogy egyik-másik élesebb megjegyzésben a mai, illetőleg az 1931. évi Németország közállapotai tükröződnek félreismerhetetlen módon.

Waldapfel János.

Martin Keilhacker: Der ideale Lehrer nach der Auffassung der Schüler.
Freiburg, 1932. Herder.

E könyv szerzője nem a pedagógiai elmélkedők nyomán rajzolta meg a tanár eszményét, hanem négyezer tanuló vallomásából állította össze. Első pillanatra talán megdöbbentő ez a módszer: a tanulót kérdezni meg a tanár felől. Hiszen ismerjük a tanulók felfogását, sokszor illetlen nyilatkozatait; minek most még egyenesen kihívni kritikájukat? A gyakorlati nevelő azonban nem fél a tanulók megkérdésésétől. Tudja, hogy a tanítványok legnagyobb része őszintén szereti a jó tanárt. Keilhacker sok város sok iskolájának mindenféle korú (10—20 éves) tanulóját megkérdte és az eredmény: — semmi új. Amit az elméleti pedagógia a jó tanártól megkövetel, azt várja tőle a tanuló is. Látszólag tehát semmi új eredmény sincs, de azért Keilhacker munkája mégsem volt hiábavaló. Már csak az a tény, hogy a tanuló valóban az elméleti pedagógia tanáreszménye után vágyik, nagyon megerősíti az elméletet, a négyezer tanuló vallomásának ezer apró megfigyelése pedig magának a tanárnak szolgálatul kitűnő tükörül.

Ámbár címe szerint tanár tanulmány ez a könyv, valójában mégis gyermek-tanulmány. Voltak, akik helytelenítették a szerző kutató módszerét, azt mondván, hogy a tanulóra rossz hatással van és árt a tanári tekintélynek ily kérdés feltevése: *Milyen legyen az én tanárom?* A szerző azonban nem volt könnyelmű. Az ő elve is az, hogy még tudományos célból sem szabad kárt okozni a tanuló